

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

KUR'AN MEÂLLERİ SEMPOZYUMU

-eleştiriler ve öneriler-

(I)

24-26 Nisan 2003

İZMİR

DÜZENLEYEN

Diyanet İşleri Başkanlığı

&

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ANKARA—2007

Tertip Heyeti:

Prof. Dr. Ömer DUMLU
Doç. Dr. Hüseyin YAŞAR
Yard. Doç. Dr. Mustafa ÖZEL
Araş. Gör. Dr. Muammer ERBAŞ
Araş. Gör. Ziya ŞEN

Redaksiyon

Dr. Ömer MENEKŞE

Tashih

Dr. Kıyasettin KOÇOĞLU
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ
A. Osman PARLAK
H. Duran NAMLI

Dizgi & Grafik

Recep KAYA
Hüseyin DİL
İlker ÇALIŞKAN

Baskı

GURUP Matbaacılık
Tlf.: (0312) 384 73 44

2007-06-Y-0003-672
ISBN: 978-975-19-4115-2

© Diyanet İşleri Başkanlığı

Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Derleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 72 93 - 295 72 94 - Fax: (0312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

MUHAMMED ESED'İN "KUR'AN MESAJI" ADLI ESERİNİN MEÂL AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Dr. ERDOĞAN BAŞ*

GİRİŞ

Bu tebliğde M. Esed'in yalnız meâli ele alınmış; sempozyum, "Kur'an Meâlleri Sempozyumu" olduğu için Esed'in, eserinin dipnotlarında yaptığı yorumların ve eklerde verdiği bilgilerin değerlendirilmesine yer verilmemiştir. Takdir edileceği üzere Esed'in hem meâlini hem de yorumlarını bir tebliğ çerçevesi içerisinde derinlemesine tetkik etme imkânı yoktur. Bununla beraber Kur'an Mesajı'nın çevirmenlerinden Ahmet Ertürk'ün de belirttiği gibi¹ Esed'in bu önemli eserinin çok yönlü olarak tartışılması; tefsir ilmi açısından ele alınması ve ilmî değerlendirilmesinin yapılması gün geçtikçe daha da önem arz ediyor.

1. Muhammed Esed'in kısaca hayatı²

Muhammed Esed (Leopold Weiss) 1900 yılında önceleri Polonya, sonra da Avusturya sınırları içinde kalan Lwew kentinde doğmuştur. Gazeteci olarak Orta Doğu'ya yaptığı uzun seyahatlerden sonra 1926'da müslüman olmuştur. Esed bu arada, Libya bağımsızlık mücadelesine katılmıştır. 1942'de babası ve kız kardeşi Almanya'da Nazi toplama kamplarında öldürülmüştür. 1947'de yeni kurulan Pakistan devletinin siyasi organizasyonunda vazife almış, devletin temelini teşkil edecek olan İslâmî Tecdit Ku-

* Bu tebliği hazırlarken kendisine müracaat ettiğimde severek bana yardımcı olan, M. Esed'le ilgili elinde ki tüm bilgi ve belgeleri cömertçe ikram eden M. Engin Noyan Beyefendi'ye teşekkür etmeyi vicdanî bir görev sayıyorum.

* İLAM (İlmî Araştırmalar Merkezi) Araştırmacısı, İstanbul.

1 Uygur (Fikir ve Hayal Dergisi), Sy. 3-4 (Ocak-Haziran 2002) Muhammed Esed Özel Sayısı, s. 57.

2 M. Esed'in hayatı hakkında geniş bilgi için bk. M. Esed, *Mekke'ye Giden Yol* (Çev. Cahit Koytak), İstanbul, 1998; Lokman Arslan, *Hayatı ve Kur'an'ı Anlama Yöntemiyle Muhammed Esed* (Basılmamış Diploma Çalışması, Atatürk Üni. İlahiyat Fak., Erzurum, 2000), s. 2-16; Hasan Zillur Rahim, "Muhammad Asad Visionary Islamic Scholar", *IQRA*, 1995, pp. 45-46; Uygur (Fikir ve Hayal Dergisi), sy. 3-4 (Ocak-Haziran 2002) Muhammed Esed Özel Sayısı.

rumu'na üye olmuş, daha sonra da Dışişleri Bakanlığı Orta Doğu Bölümü Başkanlığı'na getirilmiş, 1952'ye kadar bu görevini sürdürmüştür.

Esed, daha sonraki hayatını hatta yarı ömrünü ilme vermiş; ilmî ve fikrî alanda insanlığa ve müslümanlığa oldukça faydalı ürünler ortaya koymuştur.

M. Esed, 1992'de İspanya'da hayata gözlerini yummuş; Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

2. Esed'in Eserleri³

Burada M. Esed'in eserlerinin detaylı bir tanıtımı yapılmayacak; kısaca eserlerinin ismi, neşredildiği yer ve zaman, varsa Türkçe çevirisi zikredilerek yetinilecektir. Onun eserlerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Unromantisches Morgeland,⁴
2. Islam at the Crossroads,⁵
3. Sahih al-Buhârî: The Early Years of Islam,⁶
4. The Road to Mecca,⁷
5. Is Religion a Thing of the Past,⁸
6. The Principles of State and Government in Islam,⁹
7. This Law of Ours and Other Essays,¹⁰
8. The Message of the Qur'an.¹¹

3. Kur'an Mesajı'nın kısaca teknik tanıtımı

M. Esed, Kur'an Mesajı'na büyük emek sarf etmiş; kısa zamanda bitirmeyi plânlamasına rağmen ancak 17 yıl zarfında tamamlayabilmiştir. Kur'an Mesajı gerek Ba-

3 M. Esed'in eserleri hakkında geniş bilgi için bk. İsmâ'il İbrâhîm Nawwâb, "A Matter of Love: Muhammad Asad and Islam, *Islamic Studies*, 39:2 (2000), pp.155-190; İsmail Çalışkan, "Çağdaş Bir Düşünür ve Müfessir Olarak Muhammed Esed", *C. Ü. İlahiyat Fak. Dergisi*, sy.2, 1998, s. 421-423; *Uygur*, s. 105-106.

4 Frankfurt, 1924.

5 Pakistan, 1933. Bu eser, Arapça çevirisinden "*Yolların Ayrılış Noktasında İslam*" adıyla Hayrettin Karaman tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır (İstanbul, 1995.)

6 Pakistan, 1935; İspanya, 1993. Bu eser, "*İslâm'ın İlk Yılları*" adıyla Mustafa Armağan tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır (İstanbul, 2000.)

7 New York, 1954. Bu eser, "*Mekke'ye Giden Yol*" adıyla iki ayrı çevirisiyle Türkçe'ye kazandırılmıştır (İstanbul 1967; İstanbul, 1984.) Aynı eser, Almanca, Fransızca ve Japonca gibi bir çok dile çevrilmiştir.

8 Pakistan, 1960.

9 Berkeley (U.S.A.), 1961; Tangier, 1980. Bu eser, Arapça çevirisinden "*İslâm'da Yönetim Biçimi*" adıyla M. Beşir Eryarsoy tarafından Türkçe'ye aktarılmıştır (İstanbul, 1977.)

10 İspanya, 1980.

11 İspanya, 1980. Türkçe'ye çevirenler: Ahmet Ertürk, Cahit Koytak (İstanbul, 1996.)

tı'da gerekse Hint Alt Kıtası'da büyük ilgi görmüş, bunun bir neticesi olarak eser Urduca ve İsveççeye çevrilmiştir.

İngilizce aslı tek cilt hâlinde neşredilen Kur'an Mesajı, Türkçe'ye üç cilt olarak tercüme edilmiş¹² (Türkçe'ye tercüme işi 6 yıl kadar sürmüştü), İngilizce çevirisi gibi Türkçe çevirisi de birçok defa basılmıştır.

Esed, Kur'an Mesajı'nın girişine meâl/tefsir'inin metodunu ve özelliklerini belirttiği bir "ön söz" yazmış, sonuna da daha iyi anlaşılmasını istediği dört ayrı ek koymuştur. Bu eklerde Esed, sırasıyla "Kur'an'da Sembolizm ve Alegori/Müteşabih," "Mukat-ta'ât," "Cin Terimi" ve "Gece Yolculuğu"'nu incelemiştir.

Esed, Fatıha'dan Nâs'a kadar tüm sûreleri tercüme etmiş, fakat her ayeti tefsir etmeye ihtiyaç duymamıştır. Bu yönüyle Esed'in tefsiri tam bir tefsir sayılabilir.

M. Esed, tefsir mahiyetindeki izahları ayetlerin çevirileri arasına yerleştirmemiş; dipnot sistemini sıklıkla kullanarak açıklanmasını gerekli gördüğü hususları dipnota taşımıştır. Bu durum, esasında Kur'an tefsiri geleneğinde neredeyse hiç görülmeyen bir farklılıktır.¹³

Esed, sûre isimlerini İngilizce'ye çevirmesine rağmen,¹⁴ Kur'an Mesajı'nı Türkçe'ye kazandıranlar, bu hususta Esed'i takip etmemiş ve onun İngilizce'ye çevirdiği sûre isimlerini Türkçe'ye tercüme etmemişlerdir. Buna mukabil, Esed, meâl/tefsirine indeks/dizin koymadığı halde mütercimler bunu eklemeyi ihmal etmemişlerdir.

MEÂLİN BÂRİZ ÖZELLİKLERİ¹⁵

1. İstilahların tercüme edilmesi

Esed, Kur'an Mesajı adlı meâlinde klâsik meâl geleneğinde neredeyse hiç rastlanmayan bir uygulama takip etmiş ve istilahları tercüme yoluna gitmiştir. Kur'an'ın doğru anlaşılması için bu kavramların, Hz. Peygamber döneminde kullanıldığı ve anlaşıldığı şekilde izah edilmesinin zorunlu olduğunu vurgulayan Esed, İslâm'ın kurumsallaşma sürecinde ve ideolojik gelişmeler ışığında yorumlanan kavramlarla Kur'an'ın anlaşılmayacağına dikkat çekmektedir.

Esed, istilahları tercüme ederken o istilahların gerek Kur'an içerisindeki diğer kullanımlarına, gerekse müfessirlerin ve dilcilerin izahlarına müracaat etmeyi ihmal etme-

12- Türkçe çeviri, tek cilt halinde de neşredilmektedir.

13- Şekil itibarı ile Esed'in meâl/tefsiri, Hasan Basri Çantay'ın "*Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*" adlı meâline benzerdir.

14- Örneğin al-Fâtihah, "*the Opening*" (Açan); Âl 'Imrân, "*The House of 'Imrân*" (Imran'ın Hanesi); an-Nahl, "*The Bee*" (Arı); Ash-shu'arâ, "*The Poets*" (Şairler) şeklinde çevrilmiştir.

15- Tebliğde meâlin özelliklerinin ele alındığı ana ve ara başlıklar kendi içinde bir düzen ve sistemi göstermektedir. Bununla beraber, verilen örnekler bakılarak örneğin hepsinin "eksik ve yanlış meâllen-dirme" başlığına dahil olduğu şeklinde bir düşünce hasıl olabilir. Ancak böyle bir tasnifin kapsayıcı olması ve ayrıntıları işaret etmesi mümkün görünmüyor.

mektedir. Başka bir ifade ile Esed, tercüme ve izah ettiği kavramları belli bir metoda ve delile dayalı olarak ifade etmektedir.

Örneğin Bakara 2/6. ayetteki (innellezîne keferû) ifadesini "*Unutma ki hakikati inkâra şartlanmış olanlar..*" şeklinde çevirmiş ve "küfr" kelimesine Zemahşerî'nin de (ö. 538/1143) böyle bir anlam verdiğini belirtmiş, ayrıca bu anlamın A'râf 7/179 ve Müddessir 74/10. ayetlerle desteklendiğine dikkat çekmiştir.¹⁶

M. Esed, aynı metodu takip ederek Zekât'ı "*karşılıksız yardım*" veya "*arındırıcı malî yükümlülük*;"

Ğayb'ı "*insan idrakini aşan*" veya "*insan idrakinin üzerinde bulunan*;"

Kitâb'ı "*ilâhî kelâm*" veya "*ilâhî vahiy*;"

Nefs'i "*insan kişiliği*;"

Cihad'ı "*Allah yolunda üstün çaba gösterme*;"

Hicret'i "*zulüm ve kötülük diyarını terk etme*;"

Din'i "*ahlâk sistemi*;"

Münafık'ı "*iki yüzlü*;"

Takvâ'yı "*sorumluluk bilinci duyma*;"

İslâm'ı "*insanın Allah'a teslim olması*;" Müslim'i "*kendini Allah'a teslim eden kişi*;"

Ehl-i kitâb'ı "*geçmiş vahyin izleyicileri*" şeklinde tercüme etmiştir.¹⁷

Esed'in bu metodla kavramları "meâlde tercüme" etmesi, meâl geleneğinde bir yenilik sayılmakla beraber, tefsir geleneğinde bir yenilik değildir. Bilindiği üzere özellikle lügavî/filolojik tefsirlerde Kur'an içerisinde bulunan tüm kelimeler öncelikle ilk geçtiği ayetlerde izah edilmeye çalışılır. Esed, müfessirlerin tefsirlerinde takip ettikleri metodu, bir nevi meâlde tatbik etmekle geleneksel anlayışa uyar. Bu açıdan bakıldığında tercüme edilen kavramların aslın yerini tutmayacağı yönündeki eleştirilerden diğer müfessirler kadar Esed de uzak bulunur.¹⁸

Kur'an Mesajı'nın ön sözünde¹⁹ kavramları tercüme etmenin iki önemli maksadının bulunduğu ifade edilmektedir: 1. Bu kavramların tarihî süreç içerisinde kazandığı arızî manaları eleyerek esas anlamlarına ulaşmak, 2. Okuyucu profilini göz önünde bulundurmaktır. Esed'in bu kavramların gerçek manasına ulaşmak için gösterdiği gayret ve samimiyeti her ehl-i ilim kabul eder. Yalnız Esed'in sıklıkla müracaat ettiği

16 Kur'an Mesajı, I, 5, dn. 6.

17 Bk. Kur'an Mesajı, I, 27, 28 (önsöz) ve adı zikredilen kavramların geçtiği ayetler.

18 Esed'in kavramları tercümesine yönelik kısmî eleştiriler için bk. Suat Yıldırım, "Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı Adlı Tefsiri Hakkında," *Yeni Ümit*, sy. 58, 2002, s. 9; Ahmet Tekin, "Çarpık ve Lakayt Bir Anlayış Muhammed Esed'in Kur'an Mesajı," *Beyan*, sy. 47, 2003, s. 56-57.

19 Kur'an Mesajı, I, 16 (Türkçe'ye Çevirinin Önsözü.)

tefsir kaynaklarında da görüldüğü üzere bu kavramlar zaten izah edilmiş olarak varlığını sürdürmektedir. Bununla beraber bu kavramların özellikle tefsir geleneğinde aslından tamamen uzaklaştırılmış olduğunu söylemek mümkün değildir.

Esed'in yaptığı kavram tercümesine, bazen Türkçe meâllerimizde de rastlanmaktadır. Örneğin "takvâ" ve "vikâye" kökünden türeyen kelimeler, ekseriyetle tercüme edilmiş, fakat yapılan tercümeler umumiyetle takvâ kelimesini karşılayamamıştır.²⁰

M. Esed, kavramların tercüme edilmesi konusunda takip ettiği metodu nadiren de olsa değiştirmiş; aynı kavramı bazen tercüme etmiş, bazen de etmemiştir. Örneğin Âl-i İmrân 3/19 ve 85. ayetlerinde geçen "dîn" kelimesini "*religion (din)*" diye karşılamış olmasına rağmen Bakara 2/256. ayetinde geçen "dîn"'i, "*matters of faith (inanç konuları)*", Kâfirûn 109/6. ayetindeki "dîn"'i ise "*moral law (ahlâkî sistem)*" diye çevirmiştir.²¹ Yine Kur'an kavramını İsrâ 17/106 ve Vâkıa 56/77. ayetlerinde "*söylem (discourse)*" olarak tercüme etmesine rağmen aynı kavramı Bakara 2/185, Tâhâ 20/114 ve İnsân 76/23. ayetlerinde çevirmeyip "*Qur'an*" diye karşılamayı yeterli görmüştür.

"Dîn" kelimesinden belki daha büyük öneme sahip olan "İslâm," dünyada ilahî menşeli üç büyük dinden birinin özel adı olması ve tüm dünyada bilinmesi hasebiyle özellikle Âl-i İmrân 3/19 ve 85. ayetlerde orijinal şekliyle muhafaza edilebilirdi. Orijinal şekli korunmayıp her iki ayette de "Allah'a teslimiyet olarak" çevrilmesi, yanlış olmamakla beraber yine de bir eksiklik telakki edilebilir.

Esed, Kur'an Mesajı'nda ayrıca "şeyâtîn"²² ve "cin" terimlerini tercüme etmiş; şeyâtîn kelimesini, "*kötü, şeytanî ve gayr-ı ahlâkî dürtüler*,"²³ cini ise "*görünmeyen varlıklar*"²⁴ diye karşılamıştır.²⁵

20 Örnek olarak bk. 3/Âl-i İmrân 102. ayet. "*Ey iman edenler! Allah'tan O'na yaraşır şekilde korkun..*" (Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâlî, T. Diyanet Vakfı, Komisyon); "*Ey inananlar! Allah'tan ona yaraşır biçimde korkun..*" (Süleyman Ateş, Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâlî); "*Ey iman edenler! Allah'tan kendisinden korkmaya yaraşır biçimde korkun..*" (Y. Nuri Öztürk, Kur'an-ı Kerîm ve Türkçe Meâlî). Muhammed Esed ise bu âyeti daha doğru bir ifade ile şöyle çevirmiştir: "*Siz ey imana ermiş olanlar! Derin bir duyarlı(lık)la Allah'a karşı sorumluluğunuzun hakkıyla bilincinde olun..*" (Kur'an Mesajı).

21 Kavramlar, meâlde kısaca çevrilmiş olmasına karşın dipnotta daha geniş izahlara yer verilmiştir. Çünkü "*ahlâkî sistem*" veya "*inanç konuları*" gibi kısa tabirler, "dîn" kavramını ifade etmeye yetmez.

22 Esed, tekil olan şeytan terimini "*satan*" kelimesiyle karşılamayı yeterli gördüğü halde bu kelimenin çoğulu olan "*şeyâtîn*"'i "*kötü, şeytanî ve gayr-ı ahlâkî dürtüler*" diye tanımlamayı gerekli görmüştür. Şeytan teriminin geçtiği ayetlerin çevirisi için örnek olarak bk. 2/Bakara 36, 168, 208, 268; 6/En'âm 43; 59/Haşr 16. ayetler.

23 Örnek olarak bk. 2/Bakara 14, 102, 6/En'âm 71, 112; 7/A'râf 27, 30. ayetler.

24 Örnek olarak bk. 7/En'âm 100, 112, 128, 130; 34/Sebe' 12, 14, 41; 72/Cinn 1, 5, 6. ayetler.

25 Esed, eserinin sonuna eklediği özel bir başlık altında "cinn" kavramını ele almakta, bu kavramın melek ve şeytanla ilişkisine değinmektedir (Kur'an Mesajı, III, 1334.)

2. Farklı meâllendirme

a. Olağanüstü hâdiselerin farklı meâllendirilmesi

Esed'in meâlinde dikkat çeken önemli özelliklerden biri de ayetlerdeki olağanüstü hâdiselerin farklı bakış açısıyla tercüme edilmesidir. Bu tür farklı tercüme anlayışı, diğer meâllerde görülmemekle beraber, genellikle tefsirlerimizde rastlayabileceğimiz türden yaklaşımlardan oluşmaktadır. Esed, muhtemelen meâle ilk muhatap olarak Batı insanını gördüğü için, meâl ve yorumlarını kendine göre daha aklileştirme yoluna gitmiştir.

Esed'in olağanüstü hâdiseleri meâlde farklı çevirmesine, belki en ilginç örnek Bakara 2/73. ayetin çevirisidir. Esed bu ayeti şöyle tercüme etmiştir:

*"Biz dedik ki: Bu (prensibi) bu gibi (çözümlememiş) cinayet olaylarının bazılarına da uygulayın: Bu yolla Allah canlıları ölümden korur ve kendi iradesini size gösterir."*²⁶

Bu ayet, İsrail oğullarının bir kişiyi öldürmesi, öldürme suçunu birbirlerinin üzerine atmaları, suçlunun bulunamaması üzerine Allah Teâlâ'nın bir sığır kesmeleri ve onun bir parçasıyla ölüye vurmalarını emretmesi ve mucizevî bir şekilde ölünün dirilerek katili söylemesi bağlamında geçmektedir (Bakara 2/67-73. ayetler.)

Açıkçası Esed burada genellikle takip ettiği metoda sadık kalmayarak müfessirlerin bu ayetle ilgili yorumlarını dikkate almamış; Reşid Rıza'nın (ö. 1353/1935) bu husustaki kişisel yorumunun²⁷ tesirinde kalarak ayeti oldukça farklı bir mecraya çekmiştir. Örneğin Zemahşerî (ö. 538/1143) bu ayeti hiç de Esed'in anladığı gibi yorumlamamış; ayetin bağlamını ve dil inceliklerini gözeterak kesilen sığırın bir parçasıyla maktule vurulduğunu ve ölünün dirilerek katili söylediğini ifade etmiştir.²⁸ Önceki ayette İsrail oğullarının gizlediklerini Allah'ın ortaya çıkaracağını bildirmesi, "fequl-nâ"daki "fâ"nın takibiyye ifade etmesi, "ıdırıbhü biba'zihâ" ifadesini mecâza hamlettirecek herhangi bir karinenin olmaması, "kezâlike"nin Allah'ın bu dünyada mucizevî bir şekilde ölüleri dirilttiği gibi âhirette de dirilteceğini bildirmesi gibi incelikler, ayetin anlamının, Zemahşerî'nin anladığı gibi olduğunu göstermektedir.²⁹

Esed'in bunun dışında "aşağılık maymunlar olun" ifadesini "*aşağılık maymunlar gibi olun;*"³⁰

26 Kur'an Mesajı, I, 21.

27 Bk. Tefsîru'l-menâr, yy., ts. (Dâru'l-fıkr), I, 351.

28 Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah, el-Keşşâf, yy., 1977 (Dâru'l-fıkr) I, 289. Benzer yorum için ayrıca bk. Beydâvî, el-Kâdî Nâsiruddîn, Envâru't-tenzîl, İstanbul, 1991, I, 327, 328; Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul, 1971, I, 386-388.

29 Sami Hocaoğlu'nun, Reşid Rıza'nın bu konudaki kişisel yorumuna dayanarak ve esas olan manayı (Esed gibi) israiliyata hamlederek âyetin gerçek anlamının Esed'in öne sürdüğü gibi olduğunu iddia etmesi (Yeni Şafak, 03 Mart 2003), yukarıda izah edilen sarîh gerçeği değiştirmez.

30 Bakara 2/65; Mâide 5/60; A'râf 7/166. Kur'an Mesajı, I, 19; I, 204; I, 307.

"Ben size Rabb'inizden bir mucize getirdim: Ben sizin için kuş şeklinde bir şey yaratır, ona üflerim, Allah'ın izniyle o kuş olur"³¹ ifadesini "*Ben size Rabbinizden bir mesaj getirdim. Sizin için çamurdan âdeta kaderinizin sûretini yapacağım* ve sonra ona üfleyeceğim ki Allah'ın izniyle (sizin) *kaderiniz olsun*;"

"Attiğin zaman sen atmadın Allah attı"³² ifadesini "*(korku) saldıgın zaman sen değildin (ey Peygamber onların içine korku) salan; fakat Allah'tı (korkuyu) salan*;"

"Allah onların üzerine sürü sürü kuşlar gönderdi, o kuşlar fil sahiplerinin üzerine sert taşlar atıyordu"³³ meâlindeki ayetleri "*Üzerlerine kalabalık sürüler hâlinde uçan varlıklar saldı, onlara önceden belirlenmiş taş gibi sert azap darbeleri vurdular*." şeklinde çevirerek olağan üstü anlam taşıyan ayetleri farklı bir yaklaşımla ele almıştır.

Zikredilen ifadelerin ve benzerlerinin böyle farklı bir şekilde tercüme edilmesi, Esed'in mucizevî hâdiselere yaklaşım tarzını yansıtmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi Esed, mucizevî hâdiseleri muhataplarını dikkate alarak mucizevî olmaktan çıkarıp beşerin anlayabileceği normal bir seviyeye indirgemek istemiş olabilir.³⁴ Esed'in mucizevî hâdiselere yaklaşım tarzı, ayrıca özel olarak ele alınması ve irdelenmesi gereken bir konudur.

b. Tekil muhâtab zamirin merciinin meâllendirilmesi

Esed'in eserinde bazı ayetlerdeki tekil muhâtab zamirlerin, Hz. Peygamber'e değil de insana raci olduğu görüşü tercih edilmiş ve bu meâle dahi yansıtılmıştır. Esed, söz konusu zamirleri insana irca etmesinin sebep ve delillerini ilgili meâllerin dipnotlarında izah etmektedir.³⁵

Örneğin Esed, 15/Hicr 72. ayetinde geçen "le 'amruke" (*canı sağolasıca*)³⁶ ifadesindeki "ke" zamirini Lût'a (a.s.) irca etmekte ve bu konuda Zemahşerî'nin yorumuna istinat etmektedir. Bu yoruma göre, Yüce Allah Hz. Peygamber'in ömrüne/hayatına yemin etmiyor; melekler Lut'a "*Canı sağolasıca!*" diye söze başlayarak Lût toplumunun aşırı bir sapıklık içinde bulunduklarını bildiriyor.

Zemahşerî, söz konusu ifadeyi genel kabul böyleymiş gibi tefsir edip hitabın Hz.

31 Âli İmrân 3/49; *Kur'an Mesajı*, I, 98.

32 Enfâl 8/17; *Kur'an Mesajı*, I, 324.

33 Fîl 105/3-4; *Kur'an Mesajı*, III, 1308.

34 Esed, *Kur'an Mesajı*'na yazdığı Önsöz'de hitap ettiği çevreye zaman zaman atıflarda bulunur (örneğin s. 12, 13, 15, 16.)

35 *Kur'an Mesajı*, II, 523, dn. 51.

36 *Kur'an Mesajı*, II, 523. Esed, "le 'amruke" ifadesini "*Canı sağolasıca!*" (*As thou livest*) şeklinde çevirmiştir (*The Message of the Qur'an*, p. 390.) Türkçe çeviriden kaynaklanan eksiklik bir tarafa bırakılarak bakılırsa yapılan tercümenin yetersiz olduğu, çevirinin, orijinal ifadede bulunan yemini ifade etmediği görülür. Bu ifade şöyle çevrilebilir: "*Rasûlüm! Ömrüne kasek olsun ki..*" (Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerîm ve Meâli*, İstanbul, 1993.)

Peygamber'e raci olabileceği görüşünü "kıyle" (*denildi ki..*) ile aktarmış;³⁷ buna mukabil Beydâvî (ö. 685/1288), tam tersi bir yorum ileri sürerek hitabın Hz. Peygamber'e raci olduğunu genel kabul gibi gösterip hitabın Lût'a raci olabileceğini "kıyle" ile belirtmiş;³⁸ İbn Keşîr (774/1373) ise yalnız bir yorum getirmiş ve hitabın Hz. Peygamber'e raci olduğunu beyan etmiştir.³⁹

Sûrenin bütünlüğü içerisinde yer yer Hz. Peygamber'e atıf yapılması ve ayetin yakın ve uzak bağlamı hitabın Hz. Peygamber'e raci olduğu görüşünü desteklemektedir.⁴⁰

Esed, Yûnus 10/94-96. ayetlerinde geçen "ke" ve "ente" zamirlerinin mercii Fahreddin er-Râzî'nin (ö. 606/1209) beyanına⁴¹ istinat ederek Hz. Peygamber yerine "*insan*"a irca etmekte, söz konusu zamirlerin Hz. Peygamber'e ircainın yanlış olduğunu bildirmektedir.⁴² Fakat 93. ayetin sonlarında geçen "*inne rabbeke*"⁴³ ifadesi ile 96'dan itibaren sûrenin sonuna kadar devam eden ayetlerdeki Hz. Peygamber'e raci olan zamirler,⁴⁴ adı geçen zamirlerin "*Hz. Peygamber*"i işaret ettiğini göstermektedir.

Bu örneklerin dışında Esed, herhangi bir mesnet zikretmeksizin 27/Neml 6. ayet-teki "ke" ve "ente" zamiri ile Kasas 28/85-88. ayetlerinde geçen "ke" ve "ente" zamirlerini "*insan*"a irca eder.⁴⁵

Bununla beraber Kıyâme 75/16-19. ayetlerinde geçen "ke" ve "ente;" 93/Duhâ, 94/İnşirah ve 108/Kevser sûrelerinde geçen "ke" ve "ente" zamirlerini "*Hz. Peygamber*"e irca etmekte; ancak bu örneklerde hitabın Peygamber aracılığıyla mümin erkek ve kadınları da ihtiva ettiğini belirtmektedir.⁴⁶

c-Yeminlerin çevirisi

Esed'in eserinde yemin edatı olan "vav"ların tamamı, bilinenin aksine farklı bir şekilde düşünülmüş ve "*düşün*" (consider) diye çevrilmiştir. Esed, herhangi bir delil

37 Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II, 396.

38 Beydâvî, *Envâru't-tenzîl*, III, 160.

39 İbn Keşîr, Ebu'l-Fidâ İsmail, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîm*, Beyrut 1988, II, 575.

40 Yapılan atıflar, uzak ve yakın bağlam için bk. 3, 10, 25, 49, 51, 85-89, 92-99. âyetler.

41 Râzî, hitabın Hz. Peygamber'e yönelik olmadığını iddia etmemiş; bu konudaki ihtilaflardan bahsederken hitabın Hz. Peygamber'in dışındaki kimselere yönelik olabileceği yönündeki görüşleri de zikretmiştir (bk. *et-Tefsîru'l-kebir*, Beyrut 1990, XVII, 128-130)

42 *Kur'an Mesajı*, I, 413.

43 Bu ifade "*şüphesiz senin Rabb'in*" anlamına gelmektedir. Kur'an Mesajı'nda "*Allah*"; Esed'in orijinal meâlinde ise "*Thy Sustainer*" diye tercüme edilmiştir (*The Message of the Qur'an*, p. 306). Burada Thy Sustainer, "*Seni Besleyip Büyüten'in*" manasına gelen bir ifade iken sadece "*Allah*" diye Türkçeye çevrilmesi, çeviriden kaynaklanan bir eksiklik olarak karşımıza çıkıyor.

44 İlgili zamirler için bk. 99, 101-102, 104-109. âyetler.

45 *Kur'an Mesajı*, II, 762, 802.

46 *Kur'an Mesajı*, III, 1211, 1277, 1280, 1313.

izhar etmeksizin bu ifadenin yemin kadar ağır, güçlü ve ispat manası taşıdığını bildirilmektedir.⁴⁷ Halbuki usûle ait temel kaynaklara müracaat edildiğinde yemin manası taşıyan edatların bir usûle göre kullanıldığı; kullanılan bu usûle göre yeminde en azından 1. yemin edatı/kasem (msl. vav), 2. kendisi ile yemin edilen/muksem bih (msl. asr), 3. üzerine yemin edilen/muksem aleyh (msl. İnne'l-insane..) gibi unsurların bulunması gerektiği görülür.⁴⁸ Bu açıdan, yalnızca "düşün" şeklindeki bir ifade, yemin manasına gelen "vav"ı izah etmek için yeterli görünmemektedir.

Yukarıda zikredilen başlıkların dışında Esed ayrıca, Tâhâ 20/1. ayetini (Tâhâ'yı) "*Ey insan!*;"

Ankebût 29/29. ayetindeki "siz yol kesiyorsunuz" ifadesini "*(cinsler arasında tabii olan) yolu kapatmıyor musunuz?;*"

Yâsîn 36/1. ayetini (Yâsîn'i) "*Sen ey insanoğlu;*"

Necm 53/1. ayetini "*Düşün yücelerden inen (Allah'ın mesajının) gözler önüne serdiğini!*"

ve 111/Mesed 4. ayetini "*iğrenç söylentilerin taşıyıcısı olan karısı ile birlikte*" şeklinde farklı bir tarzda çevirmeyi tercih etmiştir.

3. Eksik veya yanlış meâllendirme

Esed'in meâlinde tespit edebildiğimiz kadarıyla bazı eksik veya yanlış çeviriler bulunmaktadır. Her meâlde az-çok görülen bu tür eksiklik veya yanlışlıkları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Bakara 2/104. ayetin ilk bölümünün çevirisi:

"*Siz ey imana ermiş olanlar! Peygamber'e "bizi dinle" demeyin; onun yerine "bize karşı tahammüllü ol" demeyi tercih edin.*"

Görüldüğü üzere ayette geçen "râinâ" ifadesi, "*Bizi dinle*" diye tercüme edilmiştir. Bu hâliyle yapılan çeviride bir eksiklik göze çarpmaktadır. Çünkü "râinâ" ifadesi "*Bizi dinle*" değil, "*Bize riayet et, bizi gözet, yavaş ol, müsaade et*" gibi anlamlara gelmektedir.⁴⁹ "Unzurnâ" ifadesi de "râinâ" ile aynı manaya gelmektedir.⁵⁰ Esed'in çevirisinde bu iki ifade, hakıyla çevrilememiş gözüküyor.

2. Bakara 2/248. ayette geçen "Tâbût" kelimesi "*kalp*" olarak çevrilmiştir. Halbuki ayette Tâbût'ta "*Musa ve Harun ailesinden geriye kalmış bulunan kalıntıları*"'nı bu bulunduğu bildirildiğinden ve tarihte Yahudilerin Ahid Sandığı'nı (Tâbût'u) kaybettiikle-

47 Kur'an Mesajı, III, 1206, 1208 (dn. 23), 1230, 1267, 1273, 1276, 1278, 1283, 1304.

48 Suyûtî, Celalüddin, *el-ltkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1987, II, 1048-1053; Mennâu'l-kattân, *Mebâhîs fî ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrut, 1987, s. 290-295.

49 Elmalılı, *Kur'an-ı Kerîm ve Meâli*.

50 Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 302; İbn Kesîr, *Tefsîr*, I, 153.

ri, sandığın düşman eline geçtiği ve tekrar ona sahip oldukları malûm olduğundan söz konusu kelimeyi "*kalp*" şeklinde anlamak uzak bir ihtimal gibi görünmektedir.⁵¹

3. Mâide 5/33. ayetin çevirisi:

"Allah'a ve Elçisi'ne karşı savaş açanların ve yeryüzünde fesadı yaymaya çalışanların büyük kısmının öldürülmeleri veya asılmaları veya döneklikleri yüzünden büyük kısmının ellerinin ve ayaklarının kesilmesi yahut yeryüzünden tamamıyla sürülmeleri yalnızca bir karşılıktan ibarettir..."

Çevirinin aslında yani ayette "büyük kısmının" ifadesi mevcut değildir. Ayrıca ayet içerisinde geçen "min hilâf" ifadesini Esed, herhangi bir mesnet göstermeden sırf kelimenin etimolojisinden yola çıkarak "döneklikleri yüzünden"⁵² diye tercüme etmiştir. Bilindiği üzere bu ifade "*çaprazlama*" anlamına gelmektedir.⁵³

4. A'râf 7/27. ayetin son cümlesinin çevirisi:

"..Gerçek şu ki Biz, (içtenlikle ve doğru bir biçimde) inanmayanların yanına-yakınına (her türden) şeytanî güçler ve kuvvetler yerleştirdik."

Bu ayeti Merhum Elmalılı (ö. 1942) şöyle çevirmiştir: "*Biz o şeytanları, o kimse-lerin velileri kılmışızdır ki imana gelmezler.*" Ayetin esas metninde geçen "evliyâ" kelimesi, Esed'in çevirisinde görünmemektedir.⁵⁴

5. A'râf 7/130. ayette geçen "sinîn" ifadesi, yalnızca "*kuraklık*" (drought) olarak tercüme edilmiştir. Halbuki bu kelime bağlamından da anlaşılacağı üzere "*yıllarca süren kuraklık ve kıtlık*" ifade etmektedir.⁵⁵

6. Tevbâ 9/127. ayetteki bir ifade "*Kalplerinizde olanı bilebilecek biri mi var?*" diye çevrilmiş; dipnotta bunun lafzen "*Sizi gören biri mi var?*" manasına geldiği ifade edilmiştir. "*Kalp*te olanı bilmek"le, "*birini dışardan görmek*" yerine göre mecâzen aynı manaya gelse bile burada her iki ifadenin aynı anlama gelebileceğini söylemek pek mümkün görünmüyor.

7. Mü'minûn 23/4. ayetin çevirisi:

"*Arınmak için yapılması gerekeni yaparlar.*"

Bu çeviri dipnotta lafzen "*içsel olarak arınmaya çalışanlar*" veya "*arınmak için çaba harcayanlar*" şeklinde ayrıca tercüme edilmiştir. Bu ayeti Elmalılı "*Onlar ki zekât vermek için çalışırlar.*" şeklinde çevirmiştir. Zekât'ın etimolojisi içerisinde "arınma"

51 Tâbût'la ilgili tarihî bilgiler için bk. Ebu'l-'Alâ Mevdudî, *Tefhîmü'l-Kur'an* (çev. Muhammed Han Kayani v.dğr.), İstanbul, 1986, I, 151, 154,

52 Aynı çeviri A'râf 7/124 ve Şu'arâ 26/49. âyetlerde de geçmektedir.

53 Esed, bu âyetin şerî bir hüküm ifade etmediğini ve bir durum tespiti yaptığını bildirmektedir. Onun bu konudaki ilginç ve geniş yorumu için bk. *Kur'an Mesajı*, I, 195, dn. 45.

54 Muhtemelen "*yanına-yakına*" (near unto) ifadesi "evliyâ" kelimesinin karşılığı olarak getirilmiştir. Öyle bile olsa bu ifade şekli "evliyâ" kelimesini karşılamaya yetmez.

55 Nitekim Râğıb el-İsfahânî de "*içinde kuraklık bulunan yıla ekseriyetle sene dendiğini*" bildirmektedir (el-Müfredât, İstanbul 1986, "SNH" md.).

manası bulunmakla beraber söz konusu çeviri, hem zekâtı çağrıştırmakta hem de zekât için çalışmayı hatıra getirmekte yetersiz kalıyor.

8. Mü'minûn 23/100. ayette geçen "verâe" kelimesi bağlamı gereği "önünde" diye çevrilmesi gerekirken "ardında" (behind) şeklinde çevrilmiştir.

9. Şu'arâ 26/93. ayetin çevirisi:

"Onunla mutlak güvenilirlik derecesinde olan vahiy inmiştir."

Halbuki bu ayetin çevirisi "Onu güvenilir/emîn ruh idirmiştir." şeklinde olmalıdır. Esed'e göre burada "güvenilir ruh"'tan maksat "mutlak güvenilirlik derecesinde olan vahiy"'dir. Fakat kendisinin de dediği gibi bütün müfessirler, "güvenilir ruh"'tan "Cebraîl"'i (a.s.) anlamışlardır.

10. Zümer 39/22. ayetin ilk kısmının çevirisi:

"Öyleyse Rabb'inden (gelen) bir ışıkla aydınlansın diye, kalbini kendisine tam teslimiyet arzusuyla genişlettiği kimse (kalbi kör ve sağır olanla bir) olur mu?"

Çeviride altı çizili olan ifade Esed tarafından ilave edilmiş ve bu şekilde ayetin daha doğru anlaşılacağı düşünülmüştür. Zikredilen çeviride bir zorlamanın olduğu; şart-cevap cümlesinin, yerini bir karşılaştırma cümlesine terk ettiği ve böylece ayetin daha da muğlaklaştırıldığı görülüyor.⁵⁶

TÜRKÇE ÇEVİRİNİN ÖZELLİKLERİ

Burada İngilizce'den Türkçe'ye yapılan çevirinin geniş bir karşılaştırmasını yapmamız mümkün olmadığından bazı hususları örneklerle belirtmekte yarar görüyoruz. Öncelikle, Türkçe çevirinin oldukça başarılı olduğu, çeviride akıcı bir dil kullanıldığı görülmektedir. Bu yönüyle çeviri, iki ayrı mütercim tarafından yapılmakla beraber anlaşılır bir özelliğe, sade bir dile, sürükleyici bir üslûba sahiptir. Bununla beraber mütercimlerin küçük birkaç eksikliği örneklerle şöyle sıralayabiliriz:

1. A'râf 7/73. ayette geçen "ve lâ temessûha bi sû in" cümlesi, "ve sakın dokunmayın ona" şeklinde tercüme edilmiştir. Halbuki aynı cümle Hûd 11/64. ayette "Ona bir kötülük yapmayın" tarzında çevrilmiştir. Görüldüğü üzere her ne kadar "ona dokunmayın" cümlesi, "kötülük yapmayın" anlamını çağırırsa bile orijinalindeki "harm" (kötülük) kelimesini tam olarak ifade etmemektedir.

2. Tevbe 9/24. ayetinde geçen "cihâd" terimi "Allah yolunda kavga vermek" (struggle in His cause) diye çevrilmiştir. "Cihad" kavramını "struggle" kelimesi ile karşılamak mümkün olmamakla beraber, yine de bu kelimeyi (struggle) "Allah yolunda mücadele etmek (elden gelen gayreti göstermek)" şeklinde çevirmek daha isabetlidir.⁵⁷

56 Elmalılı bu kısmı "Demek ki her kimin Allah çağrısını İslâm'a açmışsa, işte o, Rabb'inden bir nur üzerinde değil mi?" şeklinde çevirmiştir.

57 Esed, Cihâd kavramını burada "struggle" kelimesi ile karşılamakla beraber, başka yerlerde (örneğin Âl-i İmrân 3/142 ve Hac 22/78. âyetlerde) "strive hard in His cause" (O'nun yolunda üstün çaba göstermek) şeklinde çevirmeyi tercih etmiştir (The Message of the Qur'an, s. 88, 517).

3. Tevbe 9/26. ayette geçen "ve enzele cünûden lem teravhâ" ifadesi, "Görmediğin güçlerle⁵⁸ donatmış" şeklinde çevrilmiştir. Burada öncelikle doğru çevirinin tekil olarak senin "görmediğin" değil çoğul olarak sizin "görmediğiniz" şeklinde olduğu belirtilmelidir. Nitekim aynı ifade Ahzâb 33/9. ayette "görmediğiniz" tarzında çevrilmiştir. İkinci olarak "güçlerle" kelimesinin yerine "ordularla" (forces) kelimesinin getirilmesi daha uygundur. Çünkü "ordu" kelimesi, "cünd" ve "force" kelimelerini daha doğru yansıtır. Üçüncü olarak ise İngilizce metinde "high forces" olarak yer alan ifade Türkçe çeviride yalnızca "güçlerle" değil "üst ordularla" şeklinde çevrilmelidir.

4. Sebe' 32/28. ayetin meâli:

"*Ey Muhammed sana gelince,) Biz seni insanlığa ancak bir müjdeci ve uyarıcı olan için gönderdik..*"

Ayette geçen "kâffeten" kelimesi, İngilizce aslındaki gibi (at large) Türkçe çeviriye yansıtılamamıştır. Doğrusu "bütün insanlığa" şeklinde olmalıdır.

5. Âl-i İmrân 3/64. ayetin meâlinin 50. dipnotunda adı geçen "Ezra," "Üzeyir" yerine sehven "Zübeyr" diye tercüme edilmiştir. Nitekim Tevbe 9/30. ayetin 44. dipnotunda "Ezra", "Üzeyir" diye çevrilmiştir.

6. Yûsuf 12/51. ayette geçen "sâdıkîn" kelimesi, "özü-sözü doğru olanlar" şeklinde çevrilmiştir. Halbu İngilizce aslında (speaking the truth) "özü" kelimesi geçmemektedir. Şu kadar var ki "özü-sözü doğru olanlar" çevirisi, İngilizce orijinalinin tam bir karşılığı olmasa bile Arapça aslına muvafıktır.⁵⁹

7. Bakara 2/256. ayette geçen "dîn" kelimesini Esed, "*matters of faith*" (inanç konuları) diye karşılamış olmasına rağmen çevirmenler, onun bu ifadesini yalnızca "*din*" diye çevirmeyi tercih etmişlerdir. Benzer bir çeviriye Kâfirûn 109/6. ayette rastlanmaktadır. Bu sürede geçen "dîn" kelimesini Esed, "*moral law*" (ahlâkî kural) diye çevirmesine karşılık mütercimler onu yalnız "*din*" olarak ifade etmişlerdir.

SONUÇ

M. Esed'in meâli, yukarıda dikkat çekilen hususlar göz önünde bulundurulmak şartıyla Kur'an'ın manasını yansıtmakta, onları günümüz insanına –özellikle de Batı insanına– anlatmak ve aktarmakta başarılı bir çeviridir. Türkçe çevirisi de İngilizce tercümesi kadar sahih, akıcı ve sürükleyici bir özelliğe sahiptir. Bununla beraber yukarıda kısmen değinildiği üzere meâlde gerek İngilizce gerekse Türkçe açısından bazı eksikliklerin bulunması tabii bir durumdur. Esed'in meâlinde ziyade, dipnotlarında dile getirdiği yeni yorumlar, geniş ilmi tetkike, bilimsel kritiğe tabi tutulmalı ve çok yönlü olarak irdelenmelidir.

58 Esed, cünûd (ordular) kelimesini zikredilen ilk âyette "*high forces*" (üst ordular), ikinci âyette ise "*(heavenly) hosts*" (semâvî ordular/melekler) şeklinde karşılamıştır.

59 Esed, "sâdık" terimini, görebildiğimiz kadarıyla "doğru sözlü olan" şeklinde karşılamıştır (örnek olarak bk. Tevbe 9/119; Ahzâb 33/35; Hucurât 49/15.) Kur'an kavramlarının önemlilerinden olan bu kelimenin yalnızca "doğru sözlü" ifadesiyle karşılanması yeterli değildir. Daha doğru olan –yukarıda da ifade edildiği gibi- "özü-sözü doğru olan" şeklinde ifade edilmesidir.